

Veranderingen in het keuzegedrag

Een kartografische weergave.

door Wilfried DEWACHTER

Docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

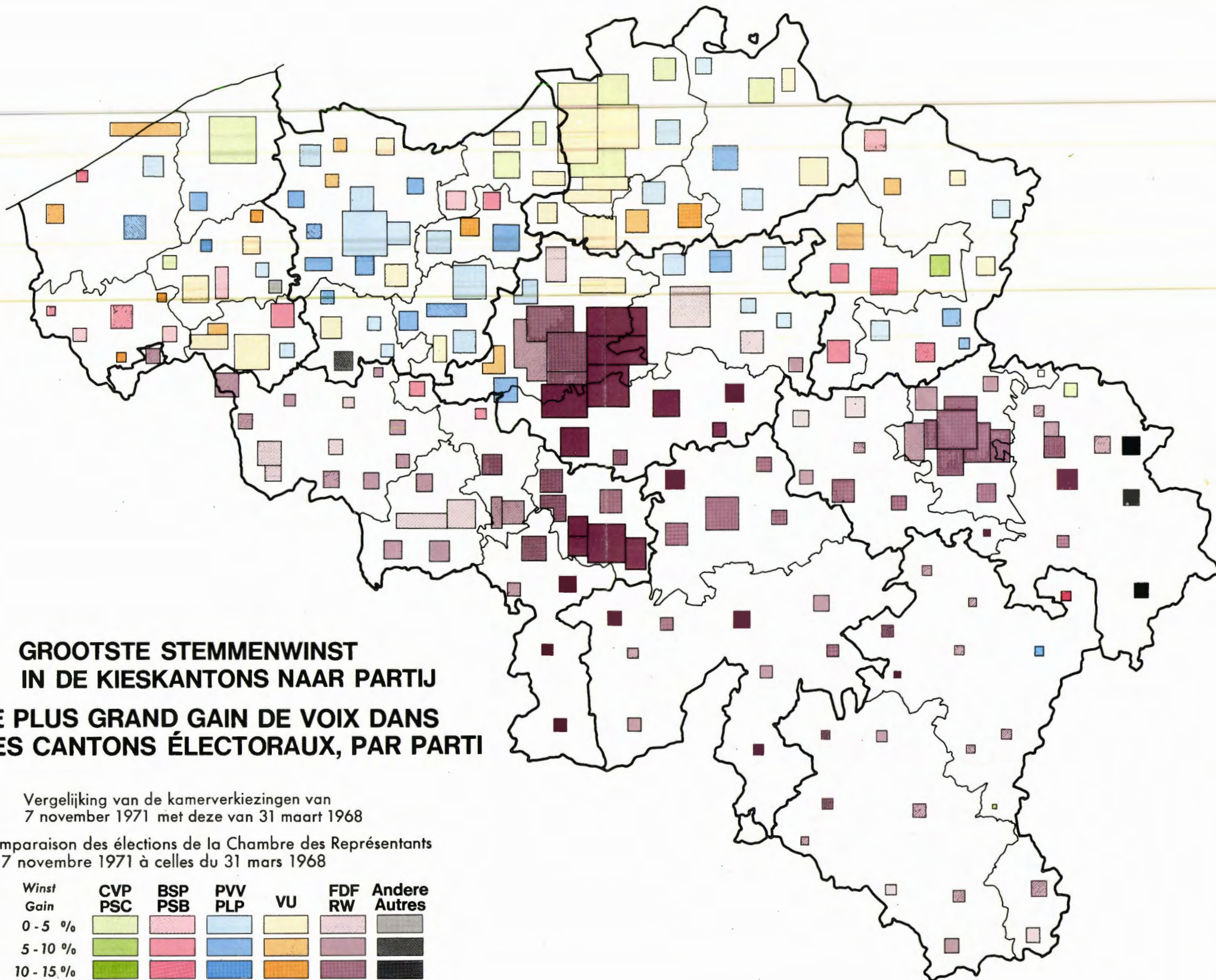
De uitslag van de parlementsverkiezingen van 7 november 1971 is in aanzienlijke mate een gewestelijke uitslag. Niet alleen omdat de federalistische en regionale partijen vooruitgang boeken, in vergelijking met de parlementsverkiezingen van 31 maart 1968, maar ook en vooral omdat de verschuivingen in het kiezerskorps, in vergelijking met de vorige parlementsverkiezingen, in Vlaanderen opmerkelijk anders liggen dan deze in Wallonië en Brussel. In Vlaanderen zijn het eerder beperkte verschuivingen terwijl het in Wallonië en Brussel om grote verschuivingen gaat, althans wat RW en PLP betreft. In Vlaanderen lopen de richtingen van de verschuivingen erg uit mekaar, ja zijn ze binnen het Vlaamse land, zelfs binnen de provincie en het arrondissement frekwent tegengesteld. De uitslag in Wallonië heeft veel meer een algemene lijn : groot verlies van de PLP en grote winst van het RW. Ook de kommunisten verliezen, behoudens in Henegouwen, haast in alle andere Waalse kantons, zij het in veel beperkter mate. Maar PSC en PSB hebben in Wallonië zeer uiteenlopende resultaten. De PSC wint inderdaad in 32 kantons maar verliest stemmen in 68 waalse kantons. En de PSB boekt vooruitgang in 58 kantons, daar waar ze in een veertigtal kantons een achteruitgang kent. Het detail van deze winst- en verlieskantons, ook voor Vlaanderen, wordt gegeven in bijgaande tabel : *De kieskantons naar winst en verlies per partij*. Daar het kieskanton een zeer ongelijke eenheid is (zie de kartodiagrammen), is het nodig deze cijfers te vergelijken met de verschillen in de gewesten in stemmenpercentages, zoals W. Fraeys deze geeft in de volgende bijdrage aan dit nummer. Bijgaande tabel geeft essentieel aanvullende informatie bij de kartodiagrammen. Maar daarom moet eerst bekeken worden hoe deze kartodiagrammen zijn opgesteld.

De kartodiagrammen zijn niet naar geografisch stramien uitgewerkt, maar elk kieskanton wordt in een meetkundige vorm weergegeven waarvan de

De kieskantons naar winst- en verlies per partij

| | Aantal kies- kantons | CVP/PSC | | BSP | | PVV/PLP | | FDF/RW | | VU | | KPB | |
|------------------------------------|----------------------------|-----------|------------|-----------|------------|-----------|------------|------------|----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| | | W | V | W | V | W | V | W | V | W | V | W | V |
| West-Vlaanderen | 26 | 5 | 21 | 9 | 17 | 19 | 7 | | | 22 | 4 | 5 | 5 |
| Oost-Vlaanderen | 32 | 6 | 25 | 6 | 26 | 26 | 6 | | | 20 | 12 | 20 | 10 |
| Antwerpen | 19 | 12 | 7 | — | 19 | 9 | 9 | | | 18 | 1 | 15 | 2 |
| Limburg | 15 | 2 | 13 | 13 | 2 | 8 | 7 | | | 12 | 3 | 15 | — |
| Vlaams-Brabant* | 13 | 2 | 11 | 3 | 10 | 7 | 6 | 11 | 2 | 12 | 1 | 7 | 4 |
| TOTAAL VLAANDEREN | 105 | 27 | 77 | 31 | 74 | 69 | 35 | 11 | 2 | 84 | 21 | 62 | 21 |
| Brussel (hoofdstad)* | 8 | — | 8 | 5 | 3 | — | 8 | 8 | — | 8 | — | 7 | — |
| Waals Brabant | 5 | 3 | 2 | 1 | 4 | — | 5 | 5 | — | — | — | — | 5 |
| Henegouwen | 35 | 13 | 22 | 16 | 18 | — | 35 | 35 | — | — | — | 11 | 24 |
| Namen | 14 | 1 | 13 | 10 | 4 | — | 14 | 14 | — | — | — | — | 13 |
| Luik | 27 | 11 | 15 | 22 | 3 | 2 | 25 | 27 | — | — | — | 2 | 25 |
| Luxemburg | 20 | 4 | 16 | 9 | 11 | 5 | 15 | 19 | 1 | — | — | — | — |
| TOTAAL WALLONIË | 101 | 32 | 68 | 58 | 40 | 7 | 94 | 100 | 1 | | | 13 | 67 |
| BELGIË | 214 | 59 | 153 | 94 | 117 | 76 | 137 | 119 | 3 | 92 | 21 | 82 | 88 |
| Aantal kantons zonder wijziging | | 2 | | 3 | | 1 | | | | | | 8 | |

* Bij benadering, gezien de hybridische samenstelling van de kieskantons Anderlecht, Schaarbeek, St. Joost-ten-Noode, Elsene en Ukkel.



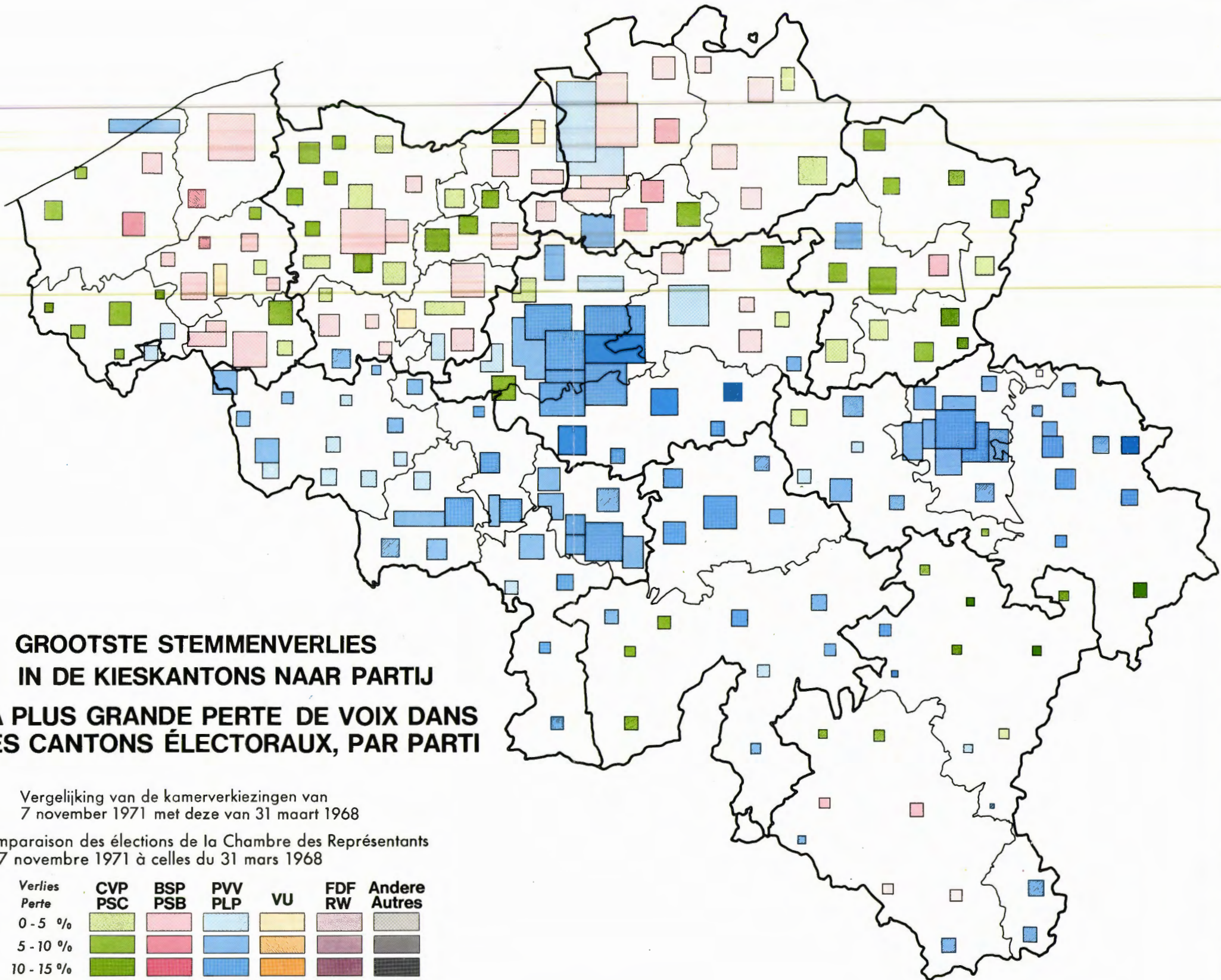
**GROOTSTE STEMMENWINST
IN DE KIESKANTONS NAAR PARTIJ**

**LE PLUS GRAND GAIN DE VOIX DANS
LES CANTONS ÉLECTORAUX, PAR PARTI**

Vergelijking van de kamerverkiezingen van
7 november 1971 met deze van 31 maart 1968

Comparaison des élections de la Chambre des Représentants
du 7 novembre 1971 à celles du 31 mars 1968

| Winst Gain | CVP PSC | BSP PSB | PVV PLP | VU | FDV RW | Andere Autres |
|---------------|-------------|------------|------------|--------------|--------------|------------------|
| 0-5 % | Light Green | Light Pink | Light Blue | Light Yellow | Light Purple | Grey |
| 5-10 % | Green | Pink | Blue | Orange | Purple | Dark Grey |
| 10-15 % | Dark Green | Red | Dark Blue | Dark Orange | Dark Purple | Black |
| 15+ % | Dark Green | Red | Dark Blue | Dark Orange | Dark Purple | Black |



**GROOTSTE STEMMENVERLIES
IN DE KIESKANTONS NAAR PARTIJ**

**LA PLUS GRANDE PERTE DE VOIX DANS
LES CANTONS ÉLECTORAUX, PAR PARTI**

Vergelijking van de kamerverkiezingen van
7 november 1971 met deze van 31 maart 1968

Comparaison des élections de la Chambre des Représentants
du 7 novembre 1971 à celles du 31 mars 1968

| Verlies Perte | CVP PSC | BSP PSB | PVV PLP | VU | FDV RW | Andere Autres |
|------------------|----------------|---------------|---------------|-----------------|-----------------|------------------|
| 0 - 5 % | [Light Green] | [Light Pink] | [Light Blue] | [Light Yellow] | [Light Purple] | [Light Grey] |
| 5 - 10 % | [Medium Green] | [Medium Pink] | [Medium Blue] | [Medium Yellow] | [Medium Purple] | [Medium Grey] |
| 10 - 15 % | [Dark Green] | [Dark Pink] | [Dark Blue] | [Dark Yellow] | [Dark Purple] | [Dark Grey] |
| 15+ % | [Dark Green] | [Dark Red] | [Dark Blue] | [Dark Orange] | [Dark Purple] | [Black] |

oppervlakte evenredig is aan het kiezersaantal van het kanton. Het stemmengewicht komt aldus meteen tot uitdrukking. Zo uitgewerkt zijn de kartodiagrammen dadelijk vergelijkbaar met de kartodiagrammen die Res Publica vroeger gepubliceerd heeft (1).

De kartodiagrammen pogen een synthese van het verkiezingsgebeuren te zijn (2). Er worden twee aspecten belicht : welke partijen boeken vooruitgang in stemmenaantal en welke partijen verliezen kiezers. Dit is weergegeven in respectievelijk het kartodiagram van de stemmenwinst en het kartodiagram van het stemmenverlies. Het meest optimaal zou het zijn een kartodiagram per partij te maken. Doch dit kan niet omwille van de al te hoge kosten. Daarom moet een meer beperkte weergave aangewend worden. Per kieskanton wordt *slechts één partij* aangegeven, en wel deze die het *meest* stemmen heeft *gewonnen*, respectievelijk *verloren*. In het kieskanton Leuven bijv., wint de CVP 0,8 % stemmen bij, de Volksunie wint 2,1 % en het Rassemblement Francophone wint 3,3 % stemmen, zijnde haar totale score aangezien het niet opkwam in 1968. Alleen de grootste winst, deze van het Rassemblement Francophone wordt weergegeven. In datzelfde kieskanton Leuven verliest de BSP 1,3 % van haar stemmen, maar de PVV verliest 4,9 % van haar stemmen. Alleen de partij die het meest verliest wordt weergegeven : in dit geval wordt de PVV in kaart gebracht. Men verliest aldus voor het kieskanton Leuven de informatie over CVP, BSP, Volksunie en een reeks kleinere partijen. Maar men heeft de twee omvangrijkste verschuivingen : 3 % naar het Rassemblement Francophone en 4,9 % weg van de PVV.

Over de niet in het kartodiagram opgenomen gegevens, die beperkter zijn qua verschuivingen geeft bijgaande tabel een niet onaanzienlijk deel aanvullende informatie. Men vergeet ook niet dat van kieskanton tot kieskanton de partijen waarover geen informatie gegeven wordt kunnen verschillen. En voor Vlaanderen is dit zeker het geval; niet voor Wallonië

(1) Zie : — « Volstreckte en betrekkelijke meerderheid in de kieskantons bij de Kamerverkiezingen van 1965 » in *Res Publica*, 1967, nr 3, blz. 376-377.

— « Kartodiagram van de volstreckte en betrekkelijke meerderheid in de kieskantons bij de Kamerverkiezingen van 1968 » in *Res Publica*, 1969, nr 1, blz. 147-150.

Voor verdergaande vergelijking met de verkiezingen van 1968, zie: DEWACHTER W., *Politieke kaart van België. Atlas van de parlementsverkiezingen van 31 maart 1968*. Antwerpen, 1969, 79 blz. + 23 kartogrammen.

(2) Traditiegetrouw word voor de uitslagbespreking, zoals hier het geval is, de uitslagen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers gebruikt. Men mag aannemen dat de Senaatsverkiezingen hiervan niet al te sterk afwijken.

Wat het kanton Sint Martens Voeren betreft, werd geen winnende, noch verliezende partij aangeduid, gezien meer dan de helft van het kiezerskorps, namelijk 55 %, een blanco of ongeldige stem heeft uitgebracht.

In het kiesarrondissement Brussel werd voor 1968 de P.S.C.-lijst gevoegd bij de V.D.B.-C.V.P.-lijst en voor 1971 werden de P.L.P.-P.V.V.-lijst (nr 1) en de P.L.P.-lijst (nr 5) samengevoegd.

en Brussel gezien het specifieke kenmerk van de uitslag daar. Wordt een deel van de informatie achterwegen gelaten, de omvangrijkste verschuivingen per kieskanton worden in kaart gebracht. En dit geheel, samengesteld als het ware uit de 214 kartodiagrammen van de 214 kieskantons, vormt een leerrijke aanduiding van het verkiezingsgebeuren op 7 november. Te meer daar ook een intensiteitsgradatie in de kartodiagrammen is ingewerkt.

Door de sterkteschakeringen in de partijkleuren worden schijven van 5 % verschuivingen aangeduid. In het kieskanton Leuven verliest de PVV 4,9 %; in het aangrenzend kieskanton Waver is het ook de PLP die het meest verliest, maar hier bedraagt het verlies 19,3 %. Zulke verschillen worden door de intensiteit van de kleuren, in dit geval het blauw, uitgedrukt. Deze werkwijze laat de gewestelijke verschillen in de verkiezingsuitslag nog duidelijker aan bod komen.

De interpretatie van de « beslissing » van het « soevereine volk » in de uitslagen van de parlementsverkiezingen is geen gemakkelijke opdracht. Het verkiezingsgebeuren is er veel te complex en versluierd voor (3). Toch moet het gebeuren. Eerste Minister Eyskens heeft op de avond van de verkiezingen als een der eerste een interpretatie van de binnenlopende uitslagen gegeven. « Het kiezerskorps heeft de wil te kennen gegeven dat werk zou gemaakt worden van de regionalisatie ». De kartodiagrammen illustreren wel duidelijk dat de optie tot gewestvorming dé politieke beslissing bij uitstek van het kiezerskorps kan geweest zijn.

(3) Deze stelling hebben wij uitvoerig verdedigd in : « De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgisch politiek bestel ». Antwerpen, 1967, 392 blz.

